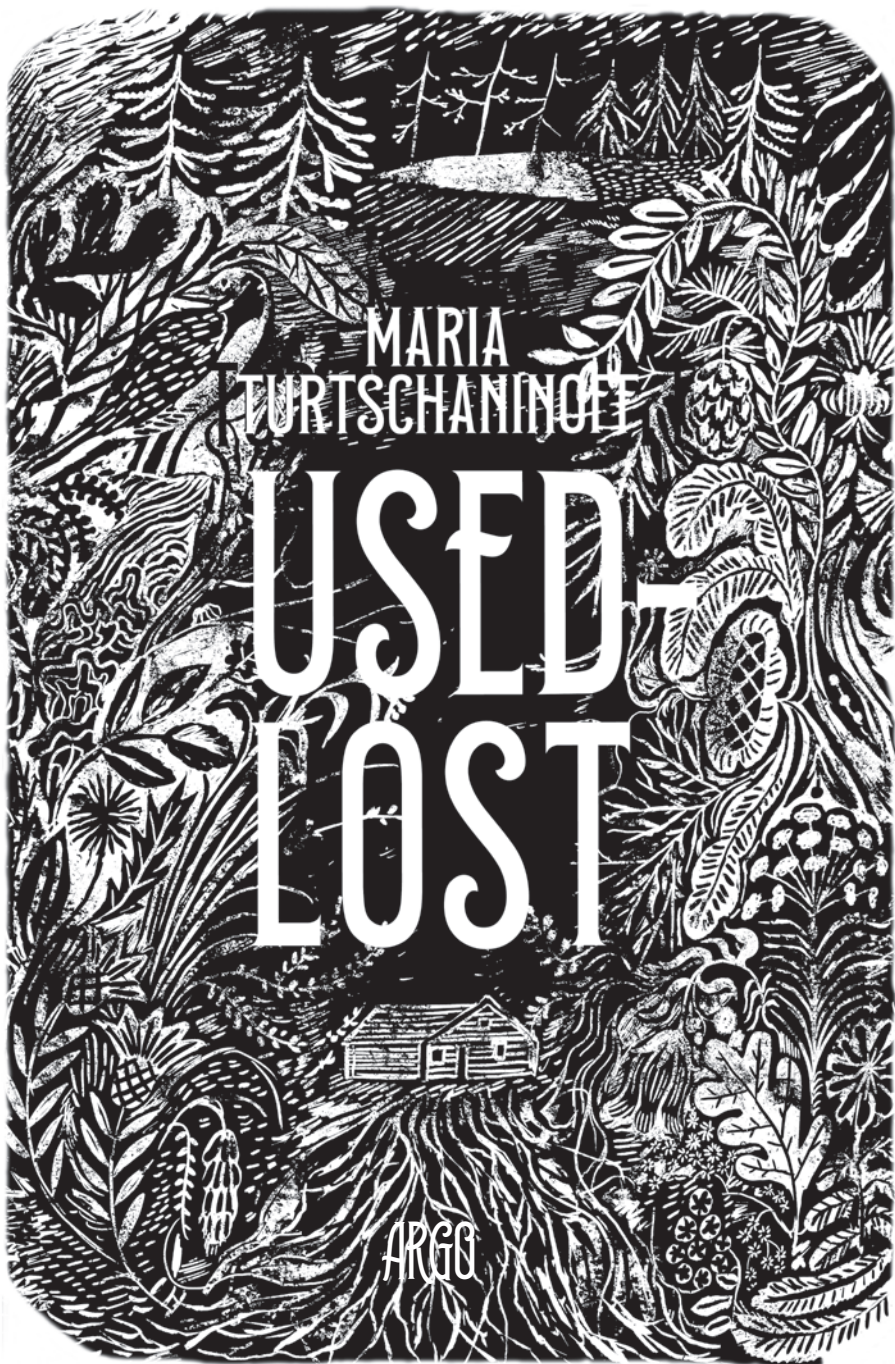

MARIA
TURTSCHANOFF

USED-
LOST

*České vydání knihy věnujeme
památce Jana Dlaska (5. 9. 1973 – 21. 12. 2023)*

Věnováno Malin, mé pomodoro partačce

Čí dcera

Když vyložíme auto, postavím urnu na stolek na verandě
naplním skleničku Taliskerem

Na okamžik
mám chuť otevřít víko urny a nalít trochu dovnitř
to tys mě naučila pít whisky
Místo toho připíjím večernímu slunci
trávník před domem žlutý, pampeliškový
vedle dřevníku šeríky a srdcovky
To všechno teď moje
protože ty už tu nejsi

přitom bydlím tak daleko
a jak bych mohla
copak by to šlo
a les a půda
já nic nevím
nic neumím
a ničí nejsem

když se sní poslední mámina brusinková marmeláda
to je ta chvíle, kdy přestáváš být něčí dcera

Pro mě tahle usedlost nikdy nebyla
prázdninovým rájem
jako pro tebe
v dětství
Vzpomínala jsi
přátelila ses
s lidmi zvěří půdou
chodila jsi tu tancovat
stanovala se sestřenicí
závodila na lyžích
ukazovala jsi, já poslouchala na půl ucha
Nebydlela jsi tu nikdy
ale patřila jsi sem

Já ani nevím, kde je klíč od sklepa
proč divně cvaká v topení
kdy čekat pojízdnou knihovnu
komu volat kvůli rozbité střeše

Ale nechalas mi tu seznam,
pokyny
s myšlenkou, že
pro případ, kdyby
– s tím, že to možná jednou bude potřeba

Tři měsíce před smrtí
jsi sem zajela a
zapsala do kroniky
Díky, milá usedlosti, za všechno
Tohle místo pro tebe bylo zásadní
chci pochopit proč

Dům nese tvůj otisk
opatrně ho teď zařizuju po svém
postrkuju
přesunuju
upravuju

Omlouvám se ti, když přerovnáвам kuchyň
měla jsi svůj systém
zásahy jsi nepřipouštěla
doháněly tě k zuřivosti
Zkousím se utěšit: byla bys přece ráda, že tu jsem
(byla, ne?)
Vynáším ze skříně tvé oblečení
nedokážu se ho zbavit
ukládám ho do dřevníku
je oprýskaný a šilhá rozbitým oknem
další věc, kterou bych měla napravit

Můžu použít tvoje holínky
a starou bundu po Doris
na skobě visí Ottův batoh z války
vedle mandlovací prkýnko s letopočtem 1683,
šikmými číslicemi
a vrták s rohovinovou rukojetí
Povlečení na posteli nese tvou vůni
a babiččin monogram

Poprvé se po okolí pohybuju
bez tebe
bez starší generace
dialekt povědomý uším, ale ústům ne

Když píchnu kolo
volám do servisu ve vsi
(číslo jsi mi napsala na papírek u telefonu)
Chlap ve sluchátku říká
„Vy budete z Nevabacky, co?“
Přitom nemám tvoje příjmení
a ani jedna z nás se nejmenuje Nevabacková

Když v pekařství
objednávám chlebičkový dort na pohřeb
řekne prodavačka za pultem
„To se pozná hned, čí dcera jsi“
než stačím vysvětlit, co potřebuju

Když jedu do města koupit dětem matrace
prodavač nábytku se zajímá, co to, že přijedou na Nevabacku
„Jak bych Stinu neznal, jakpak by ne“
V roce 1967 jste spolu byli na brigádě

Vlákna se napínají všemi směry
neuvědomovala jsem si kořeny, dokud jsi byla se mnou
jako bys stála v cestě
Teď je ale vidím, zářivě jasné
teď, když jsem nejstarší
ta, co má pokračovat
a vlákna propojovat
než nastoupí další generace

Dlaň desetiletého v mé dlani
když se ukládá urna
šestiletá klečí u jámy

sleduje babičku pohledem
jak mizí
dole v hlíně

Ve zdejší půdě je cosi
co tě zná
a teď poznává mě
větrí

Bloumám dějinami
po cestách, kudy putovali předkové
kolem zídek, které vršili z kamení
seníků, které plnili
sušáren obilí, které budovali
polí, která obdělávali
rok co rok co rok co rok
Stopy jejich životů
zarůstají
zvětrávají
skrývá je houští, plevel a mech
procházím červnovou nocí, kdy se nestmívá
v ústech chuť Taliskeru
v nose posečené seno
čerstvě vykopané brambory
pálení dehtu a sníh vprostřed zimy

mé kroky na této půdě se rozléhají
a půda naslouchá
a šeptá
vnímám tvé kroky
poznám hned, či dcera jsi

17. století

*Ti všichni žijí a budou žít
a všichni dávají všem svůj život a všem půjčují své světlo
a všichni své světlo přede všemi skrývají a žijí na jejich úkor a z nich
a to není dobro a není to zlo
Prostě to je*

GUNNAR EKELOF,
z básně *En verklighet (drömd)*, 1951

Nevabacka

Jednomu vojákovi ze západní poloviny království přislíbila koruna odměnou za věrné služby pozemky na východě. Vydal se lodí přes moře do nedávno založeného města Kokkola a pokračoval podél řeky, až dorazil do malé vesnice. Neměli tam ani kostel a celá obec, rozestá po širém okolí, čítala pouhých patnáct domácností. Poptával se na cestu a lidé, které potkával, mluvili švédsky jako on, ale našli se i tací, kteří odpovídali finsky.

Půda, již mohl od nynějška obdělávat, se nacházela na nejvýchodnějším okraji obce. Věděl, že obydlí si musí postavit sám, to mu však v nejmenším nevadilo. Procházel hustým a temným lesem, úplně jiným než listnaté lesy v jeho rodném kraji. Dříví na pěkné stavení tu bylo dost. Koruny stromů šuměly jako moře, po kterém se plavil cestou do války. Ve válce si vedl dobře, získal si důvěru a úctu důstojníků i řadových vojáků. Nenarodil se však, aby zabíjel a plenil. Narodil se, aby v rukou držel rýč, motyku a pluh. Během svého putování občas nářadí cítil v dlaních.

Přenocoval v lese, ale už před rozbřeskem se vydal dál. Ke stráni, kde se měl usadit, dospěl časně zrána. Nízko nad stromy se na světlém jarním nebi bělal úplněk, vyšel dřív než slunce. Voják se dlouho rozhlížel po svahu. Rostl tu hustý les a pod úbočím tekł potok, široký a při oblevě hlasitě zurčící. Už měl před očima, kde postaví dům a kde založí první pole. Vodu

může brát z potoka, než vykope studnu. Dříví na otop leželo v lese habaděj. Člověk jako on tu měl všechno, co potřeboval. Byla to panenská půda a on byl připravený si ji podrobit, zasít do ní své semě a zúrodnit ji. Hodlal se činit stejně jako májový měsíc a vstávat před slunce východem, aby odvedl svou práci. Místo neslo název Nevabacka, z finského výrazu pro mokřad a švédského pro stráň, protože šlo o jediné návrší v podmáčených rovinách. Mnohé názvy v oblasti vznikly spojením finštiny a švédštiny, někdy i dalších jazyků. A jak bylo zvykem, on sám měl od nynějška přijmout jméno po své usedlosti. Z Matse Matssona Raska se stal Mats Matsson Nevabacka.

Mats Nevabacka byl houževnatý, tvrdě pracující muž. Porazil několik statných smrků a nahoře na stráni si postavil domek o jediné místnosti s výtečným ohništěm, které uvnitř udržovalo teplo i za nejchladnějších zimních dní. Vedle domku vyžďárl kus lesa a založil pole. Poprvé zasel, skromně, ale s vědomím, že má možnost stát se vlastním pánem. Utvářet svůj vlastní život, o kterém bude rozhodovat on sám, ne oficiři ani králové. Už nikdy nehodlal poslouchat rozkazy, už nikdy nechtěl nasazovat život z rozmaru jiných. Byl rozhodnut tento život využít, jak sám považoval za dobré. V každém záseku sekery, v každém pozvednutí rýče a záběru sochoru se skrývala radost.

Les se však nenechával podrobit snadno. Kladl odpor. Smolné kmeny vzdorovaly kácení. Pařezy vězely v poli, ať je páčil sebeusilovněji. A půda byla samé kamení, kamení a zase kamení. Odnášel balvany, vršil je kolem políčka a večer po usnutí se mu o nich zdálo. Kopal a vyrýval kořeny, které se zatínaly do kamenité půdy se skoro živoucí silou.

Samota mu dlouho vyhovovala, dokonce jí dával přednost před nedobrovolnou pospolitostí vojenského života. Časem se však v jeho hrudi zrodilo nové přání: snil o synovi, který by mu

v díle pomáhal. Možná i o dvou, silných a zdatných; s jejich pomocí by se mu les jistě podvolil. Se syny po boku by kameny z bahnité půdy málem samy létaly.

Žádné syny však neměl, a neměl ani manželku, o ženy byla tady v pustině nouze. V nejbližším okolí se nacházely jen dvě usedlosti, a tam žádné dívky na vdávání nebydly. Mats přitom neměl čas běhat po jarmarcích ani jiných místech, kde by mohl na vhodnou nevěstu narazit.

Jednoho dne mu přišlo na mysl, že nedaleko jeho obydlí se nacházejí téměř nezalesněná blata. Nerad se však tam na sever vydával. Jakmile se totiž k mokřadu přiblížil, cosi sledovalo jeho kroky, věděl to naprosto jistě. Nešlo o žádné papeženecké pověry: v lese žily i jiné bytosti než zvířata a ptáci. Místní s nimi byli zadobře, nebo se jim vyhýbali, podle toho, jak jim velel zvyk a založení. Sem tam jim někdo něco obětoval, potají, neboť to odporovalo učení církve. Jenže občas zkrátka nebylo na koho jiného se obrátit, aby pomohl zahnat nemoc nebo zabránil nouzi a hladovění.

Mats pocházel zdaleka, takže o těchto bytostech mnoho nevěděl. Neznal jejich jména ani způsoby. Do lesa si s sebou pokaždé brával ocel, a když bylo třeba, hlasitě prozpěvoval nábožné písně. Měl hluboký a zvučný hlas. Lesní lidé nebyli z křesťanského boha zrovna nadšení, to věděl každý. Ne že by se jich Mats bál, ale pro všechny případy zachovával opatrnost.

Kdyby blata dokázal vysušit, získal by znamenitou, poddajnou půdu bez pařezů a kořenů. Ušetřil by si spoustu práce. Už si představoval, jak se tam vlní žito. Bohatství, právě to blata znamenala. Mats se o odvodňování mokřin něco málo naučil svého času v cizině. Věděl, jak na to, ovšem zároveň věděl, jak krušná práce to pro něj samotného bude. Když se ale jednou rozhodl, na nic nečekal, vzal rýč s motykou a vydal se na blata.

Nastal horký letní den, nad trsy ostrice bzučely husté roje komárů a muchniček. Nebe bylo jasné, ostře modré. Ptáci neměli sílu zpívat. Jen datel s červenou čepičkou vyklepával rytmus do dutého kmene na kraji mokřadu. Když Mats odložil rýč a motyku, všiml si u okraje blat několika drobných rostlinek se zlatými kvítky. Nikdy dřív takové neviděl. Považoval to za dobré znamení. Tady, právě tady vykope první strouhu.

Dal se do práce. Vědomí, jaká nesmírná dřina ho čeká, nijak neoslabovalo pádnost jeho záběrů rýčem ani odhodlání, s jakým se oháněl motykou.

Pracoval tvrdě, komárů a much si nevšímal. Když slunce k poledni nejvíc žhnulo, napil se vody a na chvíli se natáhl k odpočinku do stínu smrku.

Ve snu k němu kdosi přišel, bytost s dlouhými splývavými vlasy a očima připomínajícíma zlaté kvítky. Voněla mechem a močálem, ruce měla pokroucené a sukovité jako zakrslá borovice a šaty jako utkané z ostrice.

Mats se ve snu pokřížoval, dobře chápal, co je stvoření zač. Stálo před blaty s pozvednutýma rukama, v obranném postoji. Ukázalo k lesu – vstřícným, všezahrnujícím pohybem, jako by ho zvalo dál. Pak připojilo odmítavý posunek k blatům.

Mats se probral omámený a s vyschlým hrdlem. Měl však pro strach uděláno. Viděl v životě leccos, co ho zakalilo, zatvrdilo, změnilo jeho duši v žulu. Včetně svých krajanů, kteří loupili, co se jim zachtělo: ženy, jídlo, zlato. Proč by se staral o nějaký sen?

Pokračoval v usilovné práci. O pár dní později ovšem usnul na mechu nanovo, s pařezem pod hlavou místo polštáře. Bytost za ním opět přišla. Tentokrát rozzlobená. Ve zlatých očích se jí blýskalo. Zem pod nimi se houpala jako na třasovisku. Mats moc dobře chápal, co od něj stvoření chce. Aby nechal blata na pokoji.

Probudil se jako minule a znovu se pustil do díla. Rozhodnutý, že ho už nikdo nebude zastrašovat ani sekýrovat. Je svým pánem a může se ohánět motykou, jak chce! Neopouštěl ho však pocit, že ho někdo při práci sleduje.

Asi po týdnu u blat přenocoval, aby mohl v kopání pokračovat hned následujícího rána. Procítl už za svítání, nad zvlněnou trávou v mokřadu se vznášely lehké závoje mlhy. Kdesi poblíž zakřičel jeřáb. V okolních stromech švitořili drozdi. Datel oťukával kmen, jako vždycky. Ozýval se i posmutnělý nářek žluny.

Chopil se rýče.

Vtom si všiml, že se k němu přes blata kdosi blíží. Nebo se nad nimi jen vzdouvala mlha? Pokud se tam opravdu někdo pohyboval, procházel nejpodmáčenějšími místy.

Mats se pokřižoval. Sevřel očílku, kterou nosil v kapse.

Mlha zhoustla ještě víc, získala tvar, křivky a měkkost. Mířila přímo k němu. Byla to žena s vlasy zlatými jako ony drobné kvítky, které musely ustoupit jeho rýči. Dlouhými, pocuchanými a rozpuštěnými. Paže i nohy měla štíhlé jako ostríce. Usmívala se na něj, její zelené oči připomínaly mech. Mats si pomyslel, že podobnou nikde na světě nepotkal, ačkoliv už viděl – a měl – nejednu krásku. Nic neříkala, jen se před něj postavila ve vši své nahotě a líbeznosti. Položila mu ruce na ramena, ucítil bohatou, temnou vůni. Stáhla ho do mechu, rozvázala mu kalhoty a obkročmo se na něj posadila. Nic takového nikdy předtím nezažil, ani u lehkých holek v Praze.

Když bylo po všem, beze slova zmizela nad blaty. Mats si uvědomil, jak je vyčerpaný, a jen s námahou se dovlekl domů. Na kopání už neměl pomyslení.

Chápal, s jakou bytostí asi obcoval. Ale nic hrozného se nestalo, uklidňoval se, a od nynějška bude chránit svou křesťanskou